

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De reddende boodschap

III

Maar nu, Christus is opgewekt uit de doden....

1 Kor. 15 : 20.

Er gebeuren in de kerk soms wonderlijke dingen. Bijvoorbeeld: wanneer er een kindje gedoopt is, dan bidt de gemeente, dat dit kind in alle gerechtigheid, onder onze enige Leraar, Koning en Hogepriester, Jezus Christus, moge leven en dapper tegen de zonde, de duivel en zijn ganse rijk moge strijden en overwinnen.

Heeft u wel eens nagedacht over het wonderlijke van dit gebed? Want dit wordt gebeden voor een kind, waarvan de kerk eerst beleden heeft, dat het in zonde ontvangen en geboren is, een kind des toorns is, aan allerhande ellendigheid, ja, aan de verdorpenis zelf onderworpen.

En dit zwakke, zondige, ellendige, ontlusterde menskind moet de strijd aanbinden, dapper strijden tegen de zonde, de duivel, de dood en het ganse rijk van de hel. Dit ontlusterde menskind moet een worsteling voeren tegen de geestelijke boosheden, tegen de draak met zijn wereldspannende macht, ook tegen die laatste vijand: de dood.

Wat moet dit opleveren: een mens tegen deze vijanden? Wat moet dit worden, waar die mens zelf verkocht is onder de zonde en principieel is aangetast door de dood?

Het heeft er dan ook alle schijn van, dat dit gebed van de kerk nimmer wordt verhoord. We vechten ons leven lang tegen de dood en tegen de ijdelheid en de vergankelijkheid en zinloosheid. Maar lijden we niet slag op slag de nederlaag? Wordt ook ons leven niet gekenmerkt door de afbraak? We zijn eerst jong en blij en sterk. Maar daarna komt de aftakeling, het oud-worden, de teleurstelling ook; en tenslotte de dood, het graf, de ontbinding.

De duivel en zijn ganse rijk: ertegen strijden én overwinnen. Het schijnt een grote dwaasheid, wanneer de kerk tegen alle feiten in dit gebed voor de Heere neerlegt, iedere keer, wanneer een kind van het doopvont weg het leven ingedragen wordt.

Het zou ook dwaas zijn en ijdel, indien de boodschap er niet was, de reddende boodschap, van Christus' opstanding. Maar dit is de overwinning, die de duivel en zijn ganse rijk overwint: ons geloof in Jezus Christus, Die dood geweest is, maar nu leeft.

Toen de apostel Paulus op de Areopagus bij Athene het Evangelie verkondigde, waren de mensen daar, de Stoïcijnen en de Epicureëen, wel bereid naar hem te luisteren. Eerlijk gezegd, waren ze nieuwsgierig naar wat deze betweter hun te zeggen had. In alle rust werd de verkondiger van nieuwe goden aan-gehoord.

Maar plotseling werd de prediking onderbroken, de rust verstoord. Dat gebeurde, toen de apostel sprak van de opstanding der doden. Toen begonnen sommigen te spotten en anderen zeiden: we spreken elkaar nog wel eens nader. En ik denk, dat ze snierend bedoelden: we spreken elkaar nog wel, als het zo ver is.

Blijkbaar vonden de Atheners deze prediking te dwaas om er nog langer naar te luisteren. En inderdaad, voor Griekse oren was het een toppunt van dwaasheid om te spreken van de opstanding der doden.

En daarom is het geen wonder, dat juist in de Griekse stad Korinthe er sommigen waren

die zeiden, dat dit een onmogelijke zaak was.

Meenden de Grieken dan, dat met de dood alles was afgelopen? Nu ja, zulke mensen waren er wel. Maar de gangbare mening was toch een andere. Men geloofde wel in een voortbestaan na de dood, maar dit was slechts een voortbestaan van de ziel. Het lichaam was in hun ogen niet meer dan een kerker, waarin de ziel tijdelijk was opgesloten. De dood werd dus beschouwd niet als een laatste vijand, maar als een goede vriend. Want door de dood werd de ziel bevrijd uit haar lichamelijke gevangenis. En ze kon dan opklimmen tot de hoogten van de zaligheid der goden.

In de Griekse schatting was de dood niet een oordeel, maar een bevrijding. En de opstanding van dode lichamen zou betekenen een vernieuwing van de evangenschap, een herhaalde kluistering van de verlorene ziel.

Wanneer Paulus met deze gedachtengang in aanraking komt, ja, wat doet hij dan? Zet hij dan een betoog op om aan te tonen, dat 'de onsterfelijke ziel' een heidens begrip is en dat de Bijbel zo'n ding niet kent?

Of gaat de apostel met een keur van argumenten aantonen, dat de opstanding der doden wel tot de mogelijkheden behoort?

Voorshands trekt de apostel maar één simpele conclusie uit de Korinthische dwaalleer: als er geen opwekking van doden mogelijk is, dan is ook Christus niet opgewekt. Dat is zo simpel als het maar kan: om dit te begrijpen, hebben de Korinthiërs geen grote denkkraft, geen filosofisch inzicht nodig. Ze behoeven zelfs niet te weten, hoe een mens nu precies in elkaar zit.

Neen, eenvoudiger kan het niet: als er geen doden-opwekking mogelijk is, dan is ook Christus niet opgewekt. Want Hij was Zijn broeders in alles gelijk. Maar wie zegt, dat Christus niet is opgewekt, heeft het hart uit het Evangelie weggesneden. Hij houdt van de reddende boodschap niets meer over.

Ja, maar is dat eigenlijk wel zo? Zou het voor de meesten van ons verschil maken, als Christus eens niet was opgewekt? Wat betekent het nu reëel in ons leven, dat er eens een graf is opengebroken en dat een mens, een Mens, uit het dodenrijk is opgetrokken?

Op het eerste gezicht zou het echt niet zo heel veel verschil maken. Er zou niet minder om gepreekt worden, want de Grieken preekten minstens zoveel als wij het plegen te doen. We zouden er niet minder godsdienstig om zijn, want de Grieken waren zeker zo godsdienstig als wij zijn. Misschien denkt u: we zouden dan geen toekomst-verwachting meer hebben. Ik weet dat niet. Misschien waren de Grieken met hun toekomstverwachting wel even gelukkig als wij met de onze.

Neen, van ons uit gezien, zou het niet zo heel veel verschil maken. Maar wij moeten leren de dingen niet van ons uit te bezien, maar te geloven, wat God van de dingen zegt. En God zegt, dat het voor ons alles betekent, dat Christus is opgewekt uit de doden.

Als de apostel hierover spreekt, dan valt verschillende malen het woord: IJdel. Indien Christus niet is opgewekt, dan is de prediking ijdel, ijdel is dan ook ons geloof.

IJdel — dat is het bekende woord van de Prediker. IJdelheid der ijdelheden, het is al ijdelheid en najagen van wind. De Prediker is er diep van onder de indruk gekomen, hoe het ganse leven ligt onder de ban van de ijdelheid. Er wordt een kind geboren, maar onherroepelijk volgt op elke geboorte de dood. Het is een opgaan, even blinken en dan

UIT DE INHOUD:

De reddende boodschap (III)	W. B.
Gods welbehagen	H. J. J.
Spanningen in de Kerk (XIII)	C. V.
Canterbury naar Rome (VI slot)	J. M.
De ootmoed volgens Calvijn (V)	
Naschrift	
God slaat de morgen op	M. A. J. P.
Persschouw	C. V.
Kerknieuws	

een snel verzinken. Het leven is volslagen zinloos en men wordt het alles zo moede....

Paulus weet daar ook alles van: het ganse scheepsel is aan de ijdelheid onderworpen, gesteld onder de slavernij van het verderf; het zucht en verkeert als in barensnood tot nu toe, (Rom. 8).

Er is een hunkering in de schepping naar de vrijmaking uit deze slavernij van de ijdelheid; een roep vanuit het zinloze om de zin van het leven. Maar die hunkering is zelf ijdel, als er niet van bovenaf verlossend wordt ingegrepen, als niet Gó met machtige hand de ijdelheid doorbreekt.

En nu stellen we nog eens de vraag: zou het voor de meesten van ons zoveel verschil maken, als Christus eens niet was opgewekt? Het zou een verschil maken als tussen leven en dood. Want in de opwekking van Christus heeft God eindelijk de ban van de ijdelheid doorbroken. Die eeuwige kringloop van geboorte en dood, van wieg naar graf, van opgang en neergang is eindelijk omgebogen tot een rechte lijn. Want na de opgang van Pasen volgt geen neergang meer. Op het leven van Pasen zal geen dood meer volgen. In Christus' dood en graf heeft God voor ons voor altijd afgerekend met de oorzaak van alle ijdelheid: de zonde. En in de opwekking van Christus heeft de Vader gezegd, dat nu de zonde niet meer heerst tot de dood, tot de ijdelheid, tot het verderf. Maar dat nu de genade heerst tot het eeuwige leven (Rom. 6).

In deze wereld van ijdelheid en ondergang is nu één vast punt gegeven; er is één gebeuren dat perspectieven opent op een leven zonder dood en zonder ijdelheid: de opwekking van Jezus Christus. Het onvergankelijk leven is geopenbaard. En het wordt naar ons toegedragen in de boodschap (2 Tim. 1 : 10 !)

En als de Korinthiërs nu zeggen, dat opstanding der doden niet mogelijk is, dan trekt Paulus maar één simpele conclusie: als doden niet opgewekt kunnen worden, dan is ook Christus niet opgewekt. Maar dan is alles ijdel: dan is zelfs de prediking, die draagster van het onvergankelijk leven, tot een leugen geworden. Dan kunt u wel ophouden met geloven, want dan is uw geloof net zo ijdel, net zo zinloos als heel de rest. Dan zijn wij valse getuigen Gods, dan is onze apostolische arbeid één geestelijke zwendel, opium voor het volk. Want wij prediken, dat een poort is geopend naar de onvergankelijkheid, naar de vrijheid uit de slavernij, naar de verlossing van de zonde. Maar dan is het alles één vals getuigenis.

Dan zijn ook de doden verloren. Niet omdat er geen opstanding volgt, maar omdat Christus niet is opgestaan. Want ze zijn dan in hun zonden gestorven. Dan liggen we allen tesamen, levenden en doden, onder het oordeel Gods, nóg steeds. En dan blijft het ganse scheepsel — tevergeefs — zuchten onder het

juk der dienstbaarheid, onder de vloek der ijdelheid.

Maar nu, Christus is opgewekt. De vloek is weg, de ban is gebroken, het juk is afgerukt, de last is weggenomen, de zonde is verzoend. En dus is de prediking niet ijdel en uw geloof is niet ijdel. Want de inhoud van de prediking is de levende Christus, Hijzelf. En de inhoud van uw geloof is de levende Christus, Hijzelf. En door de boodschap wordt u vastgekoppeld aan Hem Die de ijdelheid te boven is gekomen. En door het geloof grijpt u vast Hem Die leeft een onvergankelijk leven. En wie aan Hem vastzit, komt niet meer onder het oordeel, is ontkomen aan het verderf en triomfeert door Hem over alle machten van ondergang.

Ik moet ineens weer denken aan dat gebed na de doop. Dat dit kind dapper tegen de zonde, de duivel en zijn ganse rijk moge strijden én overwinnen. Een kind, dat aan allerhande ellendigheid en aan de ijdelheid en aan het verderf en aan de verdoemenis is onderworpen. Maar het is vastgekoppeld aan Jezus Christus, Die de zonden van ons en onze kinderen heeft verzoend, Die het oordeel van ons en onze kinderen heeft weggedragen, Die de ijdelheid voor ons en onze kinderen heeft doorbroken. Strijden, dapper strijden én overwinnen, ja, want ons staat een sterke Held terzij. Méér dan overwinnaars zijn wij en onze kinderen — door Hem Die ons heeft liefgehad.

Baarn.

W. Borgdorff.

GODS WELBEHAGEN

De grond is ons allen van kindsbeen af bekend. Dat wil zeggen: wij kennen het woord. Maar daarmee is nog niet gezegd, dat wij kunnen zeggen wat het betekent. Dat komt vaker voor, juist met woorden die zo heel bekend zijn. Door het gebruik zijn ze soms zo afgesleten, dat het alleen maar meer klanken zijn. Daar komt nog bij, dat soms één betekenis van zulk een woord wel in de gemeente is blijven leven, terwijl andere betekenissen, die het woord ook heeft vrijwel vergeten zijn. Dat is dunkt mij met het woord welbehagen ook zo.

Als we deze uitdrukking horen zullen we er als vanzelf wel aan toevoegen het woordje: eeuwig. Onwillekeurig maken we er van: eeuwig welbehagen. En denken dan allicht aan een eeuwig vaststaand, onwrikbaar, onveranderlijk besluit Gods tot zaligheid der uitverkorenen. Een bij de ouderen van ons bekend boek droeg de titel: Om 't eeuwig welbehagen. Die ontleend is aan een bekend vers uit Ps. 89:

Wij steken 't hoofd omhoog
en zullen d' eerkroon dragen
door U, door U alleen,
om 't eeuwig welbehagen.

Tegen deze uitdrukking hoeven we geen bezwaar te hebben. Als we dat „eeuwig” maar goed verstaan. Hier is sprake van Gods toegenegenheid tot zijn volk. Hij is zijn volk welgezind. Hij begeert niet de ondergang, maar het leven voor dat volk. En aangezien God de Eeuwige is kunnen we ook van al zijn deugden zeggen, dat ze eeuwig zijn. Als we spreken of zingen van Gods eeuwig welbehagen, dan moeten we dat zo verstaan, dat Gods toegenegenheid tot zijn volk standvastig is. Zo is er ook sprake van Gods eeuwige liefde en van zijn eeuwige verbond der genade. We kunnen op de HERE aan en mogen altijd weer een beroep doen op zijn welwillendheid en hartelijke toegenegenheid. We kunnen er op aan, dat de HERE geen lust heeft tot de dood van een zondaar, maar tot zijn bekering en leven. We mogen er op rekenen, dat Hij gaarne vergeeft. Daarin is Hij gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid.

Maar als we zingen van Gods eeuwig welbehagen in Psalm 89 hoeven we niet te denken aan een voor-tijdelijk besluit, want daarvan is in de tekst geen sprake. Daar is te lezen: „Welzalig het volk, dat de jubelroep kent, zij wandelen, HERE, in het licht van uw aanschijn; in uw naam juichen zij de ganse dag, en door uw gerechtigheid worden zij verhoogd. Want Gij zijt de luister hunner sterkte, en door uw welbehagen zult Gij onze hoorn verhogen; want de HERE is ons schild, van de Hellige Israëls onze koning”. De Psalmist wil maar zeggen, dat een volk, dat de gunst van God geniet en dat op Gods redende gerechtigheid vertrouwt, sterk zal staan. Zolang de HERE met welgevallen op zijn volk neerziet heeft het niets te vrezen. Met andere woorden: „Zo God vóór ons is wie zal tegen ons zijn?” Rom. 8: 39. Maar we moeten niet vergeten, dat Gods welbehagen niet automatisch en vanzelfsprekend op zijn volk blijft rusten. Er kunnen ook tijden komen, dat de HERE niet met welgevallen op zijn volk neerziet. Op toogdagen en zo wordt Ps. 89: 8 nogal eens gezongen. Mogelijk was het wel goed, dat daarbij ook werd opgegeven Ps. 89: 13:

Maar zo zijn kinders ooit
mijn zuiv're wet verlaten,
zo 't richtsnoer van mijn recht
ter reeg'ling niet kan baten,
zo zij ontheiligen
wat Ik heb voorgeschreven,
dan mogen zij gewis
voor mijne straffen beven.

De HERE was met zijn welbehagen zijn volk vóór. Eer dat volk behagen had in God heeft Hij lust gehad in zijn volk. We kunnen ook wel zeggen: Hij heeft zijn volk verkoren, zonder dat het enige verdienste had. We lezen in Deut. 7: 7: „De HERE heeft geen lust tot u gehad noch u verkoren om uw veelheid boven alle anderen volken, want gij waart het minste van alle volken; maar omdat de HERE u liefhad, en opdat Hij hield de eed, die Hij uw vaders gezworen had, heeft de HERE u met een sterke hand uitgevoerd, en heeft u verlost uit het diensthuis, uit de hand van Farao, koning van Egypte”. Gods toegenegenheid tot zijn volk is grondeloos. Als we vragen waarom Gods welbehagen tot dat volk uitging, kunnen we daar geen andere grond voor aangeven, dan dat het de HERE zo behaagde. In elk geval was er geen enkele grond voor Israël om in zichzelf te roemen. Bekend is de uitdrukking, dat „de HERE redenen nam uit Zichzelf”, maar daarmee is eigenlijk niets verklaard. Het is eenvoudig onverklaarbaar. Het volk des HEREN kon en kan nog alleen maar roemen in Gods grondeloze barmhartigheid. Op Gods welbehagen, dat is op zijn hartelijke toegenegenheid, doen de vromen telkens weer een beroep. Zo in Psalm 51: 20: „Doe wel bij Sion naar uw welbehagen, bouw de muren van Jeruzalem op”. Of in Psalm 106: 4: „Gedenk mijner, o HERE, naar het welbehagen tot uw volk; bezoek mij met uw heil”.

Maar Gods welgevallen blijft niet op zijn volk rusten als dit niet leven wil, zoals het Hem welbehagelijk is. Jesaja noemt Israël met de namen van Sodoma en Gomorra en zegt dan in naam des HEREN: „Waartoe dient Mij de menigte uwer slachtoffers? Oververzadigd ben Ik van de brandoffers van rammen en het vet van mestkalveren, en aan het bloed van stieren, schapen en bokken heb ik geen welgevallen”. Jes. 1: 11. De HERE heeft geen behagen in goddeloosheid, maar Hij ziet met welbehagen op hen, die Hem vrezen: „Want Gij zijt geen God, wie goddeloosheid behaagt, geen boze zal bij U vertoeven.... Want Gij zegent de rechtvaardige, o HERE, Gij omgeeft hem met welbehagen als met een schild”. Psalm 5: 5 en 13.

Het komt er voor de HERE niet op aan of wij krachtig of groot zijn in wereldse zin, maar het komt er op aan of wij de HERE vrezen: „Hij heeft geen welgevallen aan de kracht van het paard, noch behagen in de benen van de man; de HERE heeft welbehagen in wie Hem vrezen, die op zijn goedertierenheid hopen”. Psalm 147: 10. En de vreze des HEREN moet uitkomen in heel gewone, alledaagse handelingen. Niet maar in vrome praat, maar in rechtvaardige daad. Vooral het Spreukenboek is hiervoor een doorlopend bewijs: „Een bedriegelijke weegschaal is de HERE een gruwel, maar een volkomen weegsteen is zijn welgevallen”. 11: 1. „De verkeerden van hart zijn de HERE een gruwel, maar de oprechten van weg zijn zijn welgevallen”. 11: 20. „Valse lippen zijn de HERE een gruwel, maar die getrouw handelen zijn

zijn welgevallen”. 12: 22. „Het offer der goddelozen is de HERE een gruwel, maar het gebed der oprechten is zijn welgevallen”. 15: 8.

Willen we het welbehagen des HEREN behouden dan moeten we het welbehagen des HEREN doen. Dat is mogelijk voor velen van ons een wat vreemde gedachte, maar toch naar de Schrift. Want onder „welbehagen” is niet alleen te verstaan de toegenegenheid Gods tot zijn volk, maar ook de wil des HEREN, die Hem behagelijk is. In die betekenis vinden we dit woord in Ps. 40: 9: „Ik heb lust, o mijn God, om uw welbehagen te doen”. De Kantt. zegt daarvan: dat is hetgeen U welbehagelijk is. Zo ook in Ps. 143: 10: „Leer mij uw welbehagen doen, want Gij zijt mijn God; uw goede Geest geleide mij in een effen land”. We kunnen in plaats van „welbehagen” hier wel lezen: wil. Daarom worden we in de Schrift ook herhaaldelijk vermaand om Gode welbehagelijk te leven. Heel ons leven moet een Gode welbehagelijke offerande zijn en daarom moeten we steeds onderzoeken, wat de wil van God is, die goed en volmaakt is en Hem behaagt. Rom. 12. We moeten maar nooit denken, dat Gods welbehagen vanzelfsprekend en onveranderlijk ons deel blijft. Ik heb wel mensen gekend, die deze gedachte waren toegedaan. Ze hadden op de een of andere manier de zekerheid, dat God met welgevallen op hen neer zag en nu kon hun nooit meer iets gebeuren. Volgens hen was de regel: „eens Gods welbehagen, voor eeuwig Gods welbehagen”. Maar zo spreekt de Schrift niet. Zo zegt de HERE het niet. Het is Hem niet om het even hoe wij leven. We moeten niet doen wat ons behaagt, maar we moeten Gods welbehagen doen. En als we dat niet willen dan verspelen we zijn welwillendheid. Dan blijft de HERE niet vóór ons, maar dan krijgen we Hem tegen. En dat is bitterder dan de dood. Met het oog daarop schrijft Paulus dan ook in II Kor. 5: 9: „Daarom zijn wij ook zeer begerig, hetzij inwonende hetzij uitwonende, om Hem welbehagelijk te zijn”. Eén zucht moet heel ons leven beheersen, namelijk de HERE te behagen. Niet om daarmee wat te verdienen, maar wel om zo Gods gunst te behouden. En Hem te eren.

* * *

Er is Eén, van Wie Gods welbehagen nimmer is geweken en nimmer zal wijken. Van Hem wordt gezegd in Jesaja 42: „Zie, mijn knecht, die Ik ondersteun; mijn uitverkorene, in wie Ik een welbehagen heb. Ik heb mijn Geest op hem gelegd; Hij zal de volken het recht openbaren”. Daarmee is de Messias bedoeld. Jezus Christus, Gods eengeboren Zoon. Als Hij door Johannes gedoopt is openen zich de hemelen en daalt de Geest als een duif op Hem neer en zegt een stem uit de hemel: „Deze is mijn Zoon, de geliefde, in wie Ik mijn welbehagen heb”. Dat herhaalt zich bij de verheerlijking op de berg. Van Hem wijkt Gods welbehagen nimmermeer. En als wij in Hem blijven, delen wij met Hem in Gods hartelijke toegenegenheid.

Dan behoren we tot de „mensen des welbehagens”. Zó hebben we Luk. 2: 14 te lezen. De St.Vert. luidt daar: „Ere zij God in de hoogste hemelen, en vrede op aarde, in de mensen een welbehagen”. Naar alle waarschijnlijkheid moeten we met de N.Vert. lezen: „Vrede op aarde bij mensen des welbehagens”. D.w.z. mensen, in wie God een welbehagen heeft. De roomse Canisius-vertaling spreekt van „mensen van goede wil”. Wat stellig niet juist is. Bedoeld zijn „mensen van Gods welbehagen”. Dat is geen woord om van te schrikken. Zoals men wel gedaan heeft. Dan vroeg men zich angstig af: Mag ik mij daartoe wel rekenen. En men zocht naar kenmerken of belevenissen, waaruit men kon opmaken, dat men tot dit „volkje” behoorde. Die „mensen des welbehagens” zullen een schare vormen, die niemand tellen kan. Daarmee zijn bedoeld allen, die in de Here Jezus geloven en die met Hem in Gods welbehagen delen. In vs 10 had de Engel gezegd: „Vreest niet; want ziet, ik verkondig u grote blijdschap, die heel het volk ten deel zal vallen”. Dat woord wordt door die uitdrukking „mensen des welbehagens” niet beperkt. Heel het volk des verbonds, allen die in de Here Jezus oprecht geloven, delen in Gods welwillendheid.

Maar op heel dat volk rust dan ook de verplichting om Gods welbehagen te doen. Waartoe we worden vermaand in Fil. 2: 12:

„Werkt uw eigen zaligheid met vreze en beven; want het is God, Die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen”. Deze laatste woorden willen niet zeggen, dat God naar willekeur in de één wil werken en in de ander niet; en dat wij nu maar moeten afwachten of God in ons wil werken. Het is geen „dubbeltje op zijn kant” of God het wel wil doen. Paulus zegt klaar en duidelijk, dat God het willen en het werken werkt. Door zijn Geest is Hij in de gelovigen werkzaam. Maar Hij werkt niet in ons als in „stukken of blokken”. Gods-werken-in-ons onthefte ons niet van de taak om onze behoudenis te werken met vrees en beven. Juist in het vertrouwen op Gods werkzaamheid zullen wij onze redding bewerken. En dat „ten bate van Gods welbehagen”. De N.V. is hier niet erg duidelijk als zij vertaalt: „want God is het, die om zijn welbehagen zowel het willen als het werken in u werkt”. Hier vind

ik de Leidse Vert. het duidelijkst: „want het is God, die u en doet willen en doet werken, opdat gij Hem moogt welgevallig zijn”. Wij werken onze zaligheid niet uit eigen kracht. Het is Israëls God, die krachten geeft. Het willen en het werken is niet uit ons, maar uit Hem en uit Hem alleen. Hem komt dan ook alle roem toe. Maar uit kracht daarvan zullen wij onze redding bewerken en zo Hem welbehagelijk zijn.

We hoeven nooit bang te zijn, dat wij God het werk uit de handen nemen. Juist door de grootste activiteit der gelovigen gaat Gods welbehagen gelukkig voort. „Laten wij derhalve, omdat wij een onwankelbaar koninkrijk ontvangen, dank betuigen en daardoor God vereren op een Hem welbehagelijke wijze met eerbied en ontzag, want onze God is een verterend vuur”. Hebr. 12 : 28.

H. J. Jager.

Spanningen in de Kerk

XIII

Gód laat niet los!

Een van de meest ontroerende momenten uit de openbaring Gods, zoals die in de Schrift tot ons komt is Gods worsteling met zijn zondig, afvallig volk.

De geschiedenis van Gods volk op aarde is, als we die „kwantitatief” zien, vóór alles een geschiedenis van afval. Die begon reeds in het paradijs. En sindsdien ging ze onafgebroken door. God neemt Adam en Eva na hun zonde opnieuw in genade aan. Maar hun eerste zoon is weer een afvallige. En weldra is op een enkele uitzondering na heel de mensheid van God afgefallen. Het gericht van de zondvloed maakt een eind aan de oudste mensheid.

In Noach begint God evenwel opnieuw! Maar onder de zonen, die met Noach in de ark worden gered is al weer een afvallige. En wat in hem leeft krijgt gauw de overhand in heel het menselijke geslacht. Weldra staat de toren van Babel op de aarde als een teken, dat de mensheid God opnieuw heeft verlaten.

Dan slaat God een andere weg in. Hij kiest één man uit — Abraham — die zijn kind zal zijn. En uit die éne man zal God één volk doen voortkomen, dat zijn bijzonder eigendomsvolk zal wezen. God laat voorlopig de mensheid los om aan één man en één volk zijn genade te betonen.

Maar de oudste zoon van die éne man, — Ismaël — is al weer een afvallige. Van Izaks tweeling is de oudste, Ezau, eveneens een verachter van God. En hoe wordt de geschiedenis van het volk des HEREN in de woestijn en in Kanaän? Het is de historie van een slechts telkens even onderbroken afval. En het eind ervan is een vernietigend gericht. Israëls land wordt tot een woestijn. De stad en de tempel worden een puinhoop. En het volk, na onvoorstelbare ellende te hebben doorleden, wordt voorgoed van zijn vrijheid en zelfstandigheid beroofd. Het gaat de ballingschap in.

Het wonderbaarlijke, ondoorgrondelijke, van deze geschiedenis is nu, dat God in dat afvalsproces rusteloos blijft werken, worstelen, zwoegen, om zijn volk bij zich te houden, het opnieuw te grijpen met zijn woord, het zó te bewerken, dat het bezwijkt voor zijn liefde.

Dat alles komt wel zeer bijzonder uit in Zijn bemoeienis met het tienstammenrijk, met Israël.

We weten het: dat volk was onder Jerobeam zijn loop begonnen met een gruwelijke zonde, waarin de koning vooringing, maar tegelijk ook heel het volk betrokken werd en die nooit meer uit de ruim twee eeuwen durende geschiedenis van dat rijk werd weggedaan! Het was de door God verfoeide kalverendienst.

O zeker, de koningen en het volk pretendeerden de God van Abraham, Izak en Jakob te dienen! Maar ze deden dat op een eigenwillige wijze. Met verachting van de door God zelf gekozen tempel en de door Hem ingestelde eredienst van Jeruzalem. Er was

misschien niets dat God in zijn volk zó haatte. Bovendien werd ten tijde van Achab de weerzinwekkende Baälsdienst in Israël ingevoerd. En deze sleepte het gehele volk mee in zijn zinnelijke, walgelijke cultus.

Maar terwijl Israël van God afvalt en steeds dieper wegzinkt, zien we met grote verbazing en ontroering, dat God zijn volk geen moment loslaat.

Zeker het tien-stammenrijk is voluit een „valse kerk” geworden.

Het pretendeert de levende God te dienen. Maar het verwerpt de dienst van Jahwe zoals Hij die instelde. En het zondigt mee ten gevolge daarvan nog op allerlei andere manieren. Calvijn ziet in Israël het prototype van de pauselijke kerk.

Maar, nog eens, dit is het ontroerende: **De HERE laat zijn volk niet los.** Hij stuurt zijn profeten ononderbroken naar Israël.

Reeds aanstonds als Jerobeam met zijn kalverendienst begint.

Zeker, die profeten prediken oordeel en gericht. Maar die prediking is in haar diepste kern toch en zelfs vóór alles een worsteling van Gods genade. Dat God het **gericht** laat prediken, zo zei Calvijn eens, is verschrikkelijk. Want dat geschiedt vanwege de zonde van koning en volk. Maar dat God het gericht laat **prediken** — dat is genade! Want dat betekent een niet loslaten van zijn volk. Een worstelen opdat het niet zou verloren gaan.

Laten we uit de worsteling van God met het tienstammenrijk enkele momenten releveren.

Als Baësa koning van Israël is en doet wat kwaad is in de ogen des HEREN, dan stuurt God de profeet Jehu, de zoon van Hanani naar hem toe en laat hem dit zeggen: „Omdat ik u verhoogd heb uit het stof, en u tot een vorst gesteld over **mijn volk Israël** maar gij gewandeld hebt in de weg van Jerobeam, en **mijn volk Israël** hebt doen zondigen, om Mij met hun zonden te krenken, zie, daarom ga ik Baësa wegvegen en uw huis gelijk maken aan het huis van Jerobeam, den zoon van Nebat”. (1 Kon. 16 : 2, 3).

In deze profetie noemt de HERE het tienstammenrijk met alle nadruk **zijn volk!** God blijft trouw in het handhaven van zijn relatie met, zijn eigendomsrecht op, zijn verbond met het afvallige volk.

Als de zonde in Israël toeneemt en de valse eredienst overgaat in een weerzinwekkende afgodendienst, stuurt God Elia naar Israël. De HERE brengt door Elia's dienst een vernietigend oordeel over koning en volk. Maar ook daardoor en door alles wat Elia zegt en doet is zijn optreden één volgehouden worsteling om Israël weer in Gods gemeenschap te doen leven. De HERE roept Israël door Elia's dienst op om weer Hem, Hem alléén, te kiezen tot zijn God. Elia herbouwt het altaar van Jahwe! Een altaar van **twalf** stenen ten teken dat Jahwe de eenheid van zijn ganse volk handhaaft en zoekt in de dienst van Hem. Aan Elia verzekert God ook dat Hij in het afvallige volk nog zeven duizend heeft overgelaten die de knie voor Baäl niet hebben gebogen.

En ná Elia komt Elisa. Diens naam betekent: **Mijn God is redding.** En die naam zegt

wat God door deze profetie aan Israël wil doen.

In Elia trad God op Israël toe als een Vader die zijn afvallig, halsstarrig kind tuchtigt zó, dat het horen en zien vergaat. Maar in Elisa komt diezelfde Vader anders. Het is alsof Hij dan zijn zondige zoon in de armen neemt, hem aan zijn hart drukt en hem toesniikt: „Mijn kind, waarom verlaat je Mij? Waarom doe je me dit verdriet? Zie je dan niet hoe nameeloos lief ik je heb? Zie je niet dat ik je **Vader** ben en je niet wil laten ondergaan?”

In Elisa predikt, ja toont God in een reeks van daden, dat Hij de God des heils is ook voor zijn ontrouw kind.

Op alle mogelijke manieren grijpt de HERE in het leven van Israël in.

Hij laat dat volk niet los. Hij blijft er mee worstelen. Hij leeft met dat volk mee van dag tot dag. En altijd met de bedoeling dat het weer zou leven als zijn kind, dat het weer zou delen in zijn genade.

Ja, God leeft met zijn volk méé. En je zou het haast zo kunnen zeggen: als 't enigszins kan zegent Hij het, doet Hij het wel, opdat het zou bekennen wat tot zijn vrede dient.

Als Elia, nadat Naboth door Izebel werd vermoord, op Gods bevel een vernietigend oordeel aankondigt over Izebel en Achab, scheurt Achab zijn kleren, doet een rouwgewaad om zijn lichaam en vast, ja, hij legt zich in dat rouwgewaad te rusten en loopt „met lome tred”.

Als dat geschiedt komt onmiddellijk het woord des HEREN tot Elia en de profeet hoort deze woorden: „Hebt gij gezien, dat Achab zich voor Mij verootmoedigd heeft? Omdat hij zich voor Mij verootmoedigd heeft, zal Ik het onheil in zijn dagen niet doen komen; in de dagen van zijn zoon zal Ik het onheil over zijn huis doen komen”. (1 Kon. 21 : 27—29).

Men hoort nog de vreugde welke in deze woorden klonk. Zelfs deze, waarschijnlijk slechts ondiepe verootmoediging, ontgaat God niet. En Hij „beloont” ze direct.

Als God het oordeel over het huis van Achab gaat voltrekken maakt Hij Jehu tot koning over Israël. En hij laat de profeet, die Jehu moet zalven, deze woorden tot hem zeggen: „Ik zalf u tot koning over het volk des HEREN, over Israël”. (2 Kon. 9 : 6).

Men hoort het: God zelf noemt Israël nog het **volk des HEREN**. En God zélf maakt Jehu tot koning daarvan. Prof. van Gelderen zegt terecht bij deze Schriftplaats: „Jahwe is God van Israël, en Israël is het volk van Jahwe. Hij is de eigenlijke Souverein van dat volk... Wanneer Jehu door Jahwe tot koning over Israël wordt gezalfd, dan betekent dit voor Jehu een geweldige verantwoordelijkheid. Stadhouder is hij van Israëls God over Jahwe's volk. Koning is hij bij de gratie van Israëls heilige Bondsgod”. In Jehu's koningschap is iets dat men „theocratisch” kan noemen. Er is in Jehu's regering nog iets waaraan men het praedicaat „bij de gratie van Jahwe niet ten enenmale kan ontzeggen”.¹⁾

Ook in de zalving en de regering van Jehu worstelt de HERE om het volk Israël, zijn volk onder het beslag te brengen van zijn genade en het te doen delen in zijn gunst.

Het gaat met Jehu evenwel weer mis. Hij zoekt niet de zaak van Jahwe en het waarachtige welzijn van diens volk. „Jehu wandelde niet nauwgezet, met zijn gehele hart, naar de wet van de HERE, de God van Israël; hij week niet af van de zonden die Jerobeam, de zoon van Nebat, Israël had doen bedrijven”. En daarom zal het koningschap niet bestendig zijn in zijn geslacht. Maar het wordt toch ook niet onmiddellijk daarvan weggenomen. „De HERE zeide tot Jehu: Omdat gij goed gehandeld hebt door te doen wat recht is in mijn ogen en aan het huis van Achab gedaan hebt naar alles wat in mijn hart was, zullen uw zonen tot in het vierde geslacht op de troon van Israël zitten”. (2 Kon. 10 : 30).

Een kleinzoon van Jehu was koning Joahaz. Van hem lezen we: „Hij deed wat kwaad is in de ogen des HEREN en volgde de zonden na, die Jerobeam, de zoon van Nebat, Israël had doen bedrijven; daarvan week hij niet af. Daarom ontbrandde de toorn des HEREN tegen Israël, en Hij gaf hem in de macht van Hazaël, de koning van Aram, en in de macht

van Benhadad, de zoon van Hazaël, al die tijd".

Maar wat doet Joahaz dan?

We lezen dit: „Maar Joahaz zocht de gunst van de HERE”.

Wat Joahaz deed kan men volgens Prof. van Gelderen omschrijven als: „teweegbrengen, dat iemands gelaat een uitdrukking krijgt van genade, gunst, welwillendheid”. Van Gelderen schrijft bij deze woorden: „Of dit gebed samenhang met een innerlijke omkeer ten aanzien der zonde van Jerobeam, — daarvan lezen we niets. Maar ook in het gunstigste geval was het enkel een persoonlijke verandering, zonder ingrijpende invloed op het volksleven”.

En wat doet dan de HERE?

We lezen dit: „En de HERE hoorde naar hem, want Hij had gezien hoe zwaar de koning van Aram Israël verdrukte. En de HERE gaf aan Israël een verlosser, zodat zij onder de overheersing van Aram uit kwamen en de Israëlieten in hun tenten konden wonen zoals te voren. Toch weken zij niet af van de zonden van Jerobeam, die hij Israël had doen bedrijven”. (2 Kon. 13 : 1—6).

En even later voegt de Heilige Geest aan het bovenstaande nog toe:

„Maar de HERE was hun genadig, erbarmde Zich over hen, en keerde Zich weer tot hen ter wille van zijn verbond met Abraham,

Isaäk en Jakob; Hij wilde hen niet verdelen en had hen nog niet van voor zijn aangezicht verworpen”. (2 Kon. 13 : 23).

Ja het staat er: Jahwe betoonde aan die Israëlieten genade en ontferming — genade tegenover hun schuld, ontferming tegenover hun ellende.

Zo deed Jehovah tegenover dat afvallige, harde volk der tien stammen, die valse kerk, waarover nooit een koning heeft geregeerd, die de HERE oprecht diende.

O neen, God vergoelijkte de zonden van Israël nooit. Hij heeft bovendien telkens zijn gericht over het tienstammenrijk laten gaan. En ten slotte is Israël ondergegaan. Maar dat geschiedde niet dan nadat Jahwe tot het laatste toe, twee eeuwen lang, daarmee had geworsteld met de macht van zijn genade.

En door deze worsteling van God om zijn volk te behouden traden de zonden bovendien te feller in het licht. Ontrouw wordt te erger naarmate de liefde van hem die bedrogen werd groter is. In het volle licht zijn de schaduwen het zwartst.

Maar er is hierover nog meer te zeggen.

C. V.

1) Het boek Hosea vertaald en verklaard, blz. 19.

Canterbury naar Rome

VI (slot)

Kritiese analyse van de gedachten van dr Fisher

Zetten we ons tenslotte tot een korte kritiese analyse van de denkbeelden, die de aartsbisschop van Canterbury in z'n preek, gehouden ter gelegenheid van zijn verblijf te Rome in verband met het „beleefdheidsbezoek” bij de paus.

We zetten om de overzichtelijkheid te bevorderen voor de verschillende notities die we willen maken een letter.

a De aartsbisschop sprak als een „kerkvorst”. Hij richtte zich tot een andere „kerkvorst”. De „kerkvorst” van Canterbury tot de „kerkvorst” van Rome. De vorst van de Engelse Kerk tot de vorst van de Roomse Kerk. Misschien zullen Rooms-Katholieken bezwaar maken tegen mijn gebruik van de benaming „vorst” voor de heilige Vader. Ik meen dat het gebruik van deze naam recht doet aan de positie van de beide Heren. Zij zijn de opperhoogheden van hun Kerk. Zij ontvangen koninklijke eer-

bewijzen. De paus draagt een tiara. En de koningen dienen hem zelfs onderworpen te zijn volgens de leer van Rome. De Roomse Kerk is een kerkstaat. De aartsbisschop, een onverdacht getuige in dit verband, sprak herhaaldelijk in zijn preek over de „imperiale” kerk van Rome. Imperiaal is afgeleid van dezelfde stam als „imperator”, opperheer, gebieder, keizer. De Engelse Kerk vergeleek hij in tegenstelling tot de Roomse met een gemenebest. Hij gebruikte daarvoor het typisch engelse woord „commonwealth”. Als men op het voetspoor van de aartsbisschop de paus met een imperator, een alleenheerser vergelijkt, dan kan men de aartsbisschop met een president van een republiek vergelijken.

Op dit punt zet onze kritiek in. De Schriftopenbaring kent geen aardse kerkvorsten. Er is maar één Kerkvorst. Dat is de Held van Psalm 45 op Wiens lippen „genade” is uitgestort. Van Wie de dichter zingt dat God Hem voor altijd gezegend heeft. De Vorst van Psalm 2, de Gezalfde des HEREN, tegen Wie de koningen der aarde zich in slagorde scharen en tegen Wie de machthebbers samenspannen. De kerk heeft één

Hoofd, één Vorst, onze hoogste Profeet, onze enige Hoge priester en onze eeuwige Koning. De heilige Schriften weten niet van een mens, die met opperhoge, ambtelijke bevoegdheden over de Christusgelovigen op aarde bekleed zou zijn. Zij weten alleen van die Éne, aan Wie nu al het oordeel gegeven is, en Die de ganse aarde zal richten. De diensten of ambten in de kerk, zijn ambten en diensten in de locale kerken. Een ambt, een dienst, een regeermacht over een landskerk of een wereldkerk kent de Schrift niet.

De positie van beide „kerkvorsten” is een vinding van mensen. Zij is niet naar het Woord van Hem, Die leeft en regeert tot in eeuwigheid.

b „Kerkinstututen” die elk in een van deze „vorsten” hun leider hebben, kent de Schriftopenbaring evenmin. De Schrift kent helemaal geen kerkinstututen. De kerk is de vergadering van ware Christusgelovigen. De Christusgelovigen worden dagelijks geroepen door Hem, Die hen kocht, in dankbare gehoorzaamheid Hem te volgen en te gehoorzamen. Zij worden dagelijks geroepen dat ook voor wat betreft het „kerkelijke” te doen. Zij worden dagelijks geroepen hun kerkelijk leven getrouw en gehoorzaam in te richten en in te stellen. Dat laatste is institueren. Deze roeping tot gehoorzaam en getrouw inrichten van ons kerkelijk samenleven als Christusgelovigen, mogen we niet transformeren in een vaste gegevenheid hetwelk we instituut noemen en waarvan we zeggen: dit is de kerk; dit is het Lichaam van Christus. En waarvan we blijven zeggen, wat dit instituut ook voor gruwelen bedreven heeft: dit is Christus' rijk! Dat laatste doet Rome! Dat doet ook de Engelse Kerk.

De roeping tot gehoorzaamheid aan Hem, Die ons kocht en Die leeft en regeert, en het jagen naar deze gehoorzaamheid is bevroren in een door mensen gestichte instelling: Kerk van Rome en Kerk van Engeland, met een „Vorst” aan de top; en met tal van „wetten” en bepalingen en voorschriften betreffende moraal en de liturgie en betreffende bevoegdheden van die en die. Deze „instututen” zijn voor de leden geworden de verlossingsinstellingen. De mensen hebben daar niet de levende Verlosser nodig, en ze hebben niet nodig te weten, dat zij Zijn eigendom zijn. Hun troost is, dat zij geborgen zijn in dit „instuut”. Dat dit in leven en sterven voor hen zorgt.

Dit is het gevaar van institutionalisme. Het grote gevaar, dat men door het „instuut” de Verlosser en Zaligmaker niet kan zien.

c Nu de visie van de engelse kerkvorst op de kerkhistorie. Die stemt overeen met het

Populair-wetenschappelijke schetsen

De ootmoed volgens Calvijn

V

Instemming en geen onbeschaamdheid.

Gehoorzaamheid van geest, soberheid in het weten zijn reeds twee schone vruchten van de ootmoed van het verstand, die van elk gelovige wordt geëist. Maar wanneer ons hart in het spel komt, bijvoorbeeld in onze beproevingen en ons lijden, of in verband met de verborgen plannen en besluiten Gods, moeten wij ons meer dan ooit voor alle onbeschaamdheid wachten. **Instemming van het hart voltooit de ootmoed.** Gelatenheid spreekt van een fatalistische houding, onderwerping blijft lijdelijk, aanvaarding kan in het onzekere laten omtrent de eisen van het recht of van de barmhartigheid Gods, die ons met krachtadige hand wil brengen tot de zaligheid; zij kan een agnostische trek hebben. Nodig is **instemming**, die het hart positief inschakelt; God en Zijn recht in het gelijk stelt, Zijn wijsheid billijkt en Hem ere geeft. Dat is wel in het bijzonder de houding die past tegenover de voorzienigheid Gods, welke blijkt uit de gebeurtenissen in ons persoonlijk, huiselijk

leven en in de geschiedenis der wereld.

„Niemand zal Gods voorzienigheid naar behoren en tot zijn nut overdenken, dan hij die bedenkt dat hij te doen heeft met zijn Maker en met de Bouwmeester der wereld en zich daarom met passende ootmoed onderwerpt. De wonderbaarlijke wijze waarop God de wereld bestuurt, wordt terecht een **diepe afgrond** genoemd, omdat we haar, terwijl ze voor ons verborgen is, eerbiedig moeten aanbidden”. 1) **Het falend begrip wordt vervangen door het aanbiddend hart.** Onze begrippen kunnen het recht Gods niet vatten. Onze eigenliefde komt nooit overeen met de plannen Gods, wanneer lijden of ons persoonlijk treft of de wereld geselt. Maar, „aangezien God Zich een recht toekent om de wereld te regeren, dat ons onbekend is, is de juiste regel van matigheid en bescheidenheid ons aan Zijn soevereine heerschappij is onderwerpen, zodat Zijn wil voor ons is de enige regel van alle rechtvaardigheid en de rechtvaardigste oorzaak van alles wat er gebeurt. . . . Ik bedoel Zijn voorzienigheid, waarmede Hij de wereld regeert, waaruit niets voortkomt dan wat goed en recht is, hoewel de beweegredenen

ervoor ons onbekend zijn”. 2) Het moge gaan over ons eigen lijden of dat van anderen, ons hart kan niet gevoeliger zijn dan dat van God of van Christus. Laat ons dus niet in opstand komen. Laat ons alles geduldig dragen. Laat ons niet aan de mensen de rampen toeschrijven, waaronder wij te lijden hebben, **laat ons liever erkennen dat wijzelf er de oorzaak van zijn.** 3) „Laat ons bedenken dat wij mensen zijn!” 4)

En wanneer zouden wij ons dat op gepaste wijze in herinnering kunnen brengen dan bij de Schriftuurlijke leer oer. uitverkiezing, die zo dikwijls wordt toegeschreven aan hoogmoed of verstandelijke redenering, terwijl ze uitsluitend berust op ootmoed tegenover de Schrift en diepe eerbied voor God?

„Welke reden kan men aanvoeren die dringender en krachtiger is dan de vermaning te bedenken wie God is? Want hoe zou Hij, die de Rechter der ganse aarde is ook maar één ongerechtigheid kunnen begaan? Zo het eigenlijk karakter van Zijn natuur is recht te doen, bemint Hij de rechtvaardigheid van nature en haat Hij alle onrecht. De **rechtvaardigheid Gods is te hoog en te voortreffelijk om afgemeten te worden naar menselijke maatstaf of in het keurslijf geperst te worden van het beperkte menselijk verstand!** . . . Zou het niet al te dwaas zijn de werken Gods te willen onderwerpen aan de voorwaarde dat, wanneer wij er de reden niet van kunnen doorgronden, wij ze zouden mogen afkeuren?” 5) „Het is onbeschaamd zelfs een onderzoek in te

bovengenoemde. Het gaat hem niet, zoals de profeten van het oude verbond, om het Woord van God en om het bewaren van dat Woord. Het gaat hem niet om de zegen van Hem, Die gesproken heeft over ons wel en wee. Het gaat de engelse kerkvorst om het „christelijke westen”, om het politieke behoud van het christelijke westen. Dit is een schone en goede zaak. Maar het christelijke westen mag niet in de plaats gesteld worden van de kerk van de Here Jezus. En het bewaren van de politieke onafhankelijkheid van het westen mag niet vereenzelvigd worden met de bewaring van de kerk. Dat laatste is de zaak van Christus. Hij bewaart zijn Kerk. Hij kan haar staande houden tegen het woeden van de gehele wereld. En Hij doet dat door Zijn Woord. Daarom komt voor de gelovigen het aan op het werkelijk bewaren van het Woord. De engelse kerkvort ziet, dat de eenheid van het christelijke westen gebroken is door de reformatie van de 16e eeuw. U herinnert u, dat hij deze reformatie aanduidde als de **grote opstand**, de great rebellion. Hij ziet geen wederkeer tot het getuigenis van de Schriften in de reformatische beweging van de 16e eeuw, maar opstand, rebellie tegen kerkvorsten. Daardoor is de eenheid van het westen gebroken. Die eenheid dient hersteld. Dat is niet onmogelijk. Wel moeilijk. Het moet met voorzichtigheid gebeuren. Ieder moet in zijn waarde worden gelaten. Iedere Kerk moet in haar waarde worden gelaten. Dat kan. De leergeschillen zijn in de grond geen kwesties waardoor wij uiteen moeten gaan. Wij moeten, kost wat kost de enigheid zoeken te bereiken. Hij stelde, dat deze enigheid er al is. Met andere woorden de breuk met Rome en met Rome's dwalingen is in de grond een vergissing. In de grond is er geen breuk maar hebben we enigheid. Enigheid is geen eenheid. Dat laatste begrip hanteert de engelse kerkvorst voor een organisatorische eenheid. Daar zijn we nog lang niet. Hoeft ook niet. Als we maar beginnen met toe te stemmen dat er in de grond tussen Rome en de Engelse Kerk, tussen Rome en de protestantse Kerken geen breuk is, maar dat we enig zijn in het geloof; dat we niet maar stoelen op één wortel, maar dat we kinderen van één Vader, leden van één Lichaam zijn.

d De bijbelse openbaring is buiten deze visie gehouden. Wel sprak de aartsbisschop in zijn preek over Christus en hij citeerde woorden van Christus, maar hij gebruikte de woorden van Christus om er zijn eigen ideaal en ideologie mee te schragen.

e We merken niets in de visie van de bisschop-op-de-historie-van-de-kerk, van enig besef, dat de Here de geschiedenis van de

kerk rijk maakt door Zijn zegen en dat Hij de zonden bezoekt en toorn over de ongerechtigheden. Inzonderheid over de ongerechtigheden van Zijn eigen duur gekochte volk.

Niets te bemerken van enig besef van het verbond!

Noch van de God des verbonds.

Daarom geen oog voor verbondsafval.

Geen oog voor de verbondsafval van deze tijd.

Maar evenmin merken we iets van enig besef dat bekering nodig is.

f Daarom moet het hoge woord er uit. Wat moeten we met een kerkvorst, die zich aandient als te spreken over en voor de zaak van Christus, doch die in zijn visie en in zijn spreken het Woord der Schriften, waardoor Christus Zijn kerk bewaart, volkomen negeert? Ik herhaal wat moeten we met een kerk, die zich siert met deze naam, maar die het woord van haar Heer buiten

haar beschouwingen en doelstellingen laat? We kunnen niet anders dan waarschuwen tegen zulk een kerk! We kunnen niet anders dan zeggen: hier is de Christus niet! En wie niet voor Hem is, die is tegen Hem. Het hoge woord moet er uit. Dit is werk van de antichrist. Gevaarlijker dan hetgeen de communisten zeggen.

g We houden nu maar op.

Nog één opmerking, die eigenlijk overbodig is. Dit wat aartsbisschop dr Fisher drijft, is de drijfkracht van de door hem hoog geprezen oecumenische beweging.

Zijn doelstellingen zijn de doelstellingen van de Wereldraad van Kerken. Een toekomstige eenheidskerk. Die geen kerk is.

Een visie die geheel buiten de bijbel omgaat, is in de grond geen christelijke visie te noemen.

J. Meester.

NASCHRIFT¹⁾

De redactie stelde me in de gelegenheid, een overdruk van het artikel van Ds B. Telder in te zien, om zo nodig in een „naschrift” daarop even in te gaan. Niet zonder aarzeling maak ik hierbij van deze gelegenheid gebruik. Het is vrijwel zeker, dat dit „naschrift” Ds Telder niet zal overtuigen. Maar Opbouw heeft meer lezers; en ook als deze laatsten niet overtuigd worden door dit mijn kort toevoegsel, heeft het zin en nut even voort te weven aan de draad van de radio-recensie, te meer daar sommigen hebben gemeend, dat het in deze radio-recensie gezegd een andere strekking zou hebben dan wat ik er in „Levensbeschouwing” van heb gezegd. Nu is het te hopen, dat we tot onze dood toe bereid zijn onze opvattingen te herzien. Ik meen echter, al laat de plaatsruimte niet toe dit in den brede aan te tonen, dat er geen verschil (een enkele sprak zelfs van discrepantie!) is tussen de inhoud van bedoelde radio-recensie en de desbetreffende passage(s) van „Levensbeschouwing”. Mogelijk dat er enig verschil in formulering is: men poogt uiteraard steeds, de dingen zo helder mogelijk te zeggen, en daardoor kan een formulering van één of twee jaren later als formulering afwijken van wat vroeger gezegd werd, terwijl er zakelijk geen verschil is, en integendeel de zaak zelve door de nieu-

1) Oorspronkelijk was 't de bedoeling, dat dit stukje in het nummer van 14 april 1961 zou verschijnen. Vandaar de titel.

2) Zie noot 1.

we formulering iets duidelijker tot uitdrukking kwam. Het in dit nummer²⁾ voorkomende artikel van Ds Telder vertoont m.i. een voortreffelijke stijl van polemie. Zijn critiek is hoffelijk en handig. In beide opzichten wil ik pogen hem na te volgen, hoewel ik vrees dat dit in het tweede opzicht niet zal gelukken: bij het lezen van zijn artikel ontsnapte me de uitroep: „Manjifiek!”; al verging het me daarbij niet als wijlen Socrates, die volgens Plato's Apologie verklaarde, gewoonweg meegesleept te zijn door de welsprekendheid van zijn aanklagers. Dat hoeft ook niet: Ds Telder klaagt mij niet aan, en ik hem al even weinig. Dat wil niet zeggen, dat de zaak geen belang heeft. Indien er iemand mocht zijn die meent, dat Ds Telder vanwege zijn opvatting door een „meerdere vergadering” berispt moet worden, kan ik daar alleen maar tegenover stellen, dat deze mening onverstandig is en niet zonder gevaar. Ik mag evenwel niet verzwijgen, dat Ds Telder's opvatting m.i. een vrij ernstige verzwakking van het christelijk belijden inhoudt. Als we met antw. 49 H.C. belijden, „dat wij ons vlees in den hemel tot een zeker pand hebben, dat Hij (de Christus) als het Hoofd ons als Zijn lidmaten ook tot Zich zal nemen”, dan zijn er twee mogelijkheden: óf we moeten aantonen dat dit deel van onze belijdenis zich niet aan de Schrift onderwerpt; óf we moeten op deze wijze en met deze woorden de hemelvaart van Christus belijden, en wel, zoals vraag 49 typisch zegt, **het nut** van Zijn hemelvaart. Als we ons los maken van elke aan de Bijbel vreemde

stellen naar de oorzaken van Gods wil, aangezien deze de oorzaak is. en terecht moet zijn, van alles wat gebeurt. Want indien Gods wil de een of andere oorzaak heeft, moet deze oorzaak voorafgaan en daaraan als het ware verbonden zijn; hetgeen niet geoorloofd is te denken, want de wil Gods is zozeer de hoogste en oppermachtigste regel der rechtvaardigheid, dat alles wat Hij wil voor rechtvaardig moet worden gehouden, daar Hij het wil. Wanneer dus gevraagd wordt: „Waarom heeft God zo gehandeld?” moet het antwoord luiden: „Omdat Hij het heeft gewild!” Gaat men dan verder vragen: „Waarom heeft Hij het gewild?” dan vraagt men naar iets dat groter en hoger is dan Gods wil, iets dat niet gevonden kan worden.⁶⁾

En Calvijn munt uit in het smeden van scherpe formuleringen. die het hart treffen en dat ootmoedig doet blijven. „Laat de menselijke onbeschaamdheid zich dus bedwingen en niet zoeken naar wat niet bestaat, uit vrees niet te vinden wat wel bestaat. . . . Laat ons leren niet boven mate te zoeken naar wat niet goed voor ons is. Onbekendheid met dingen, die het niet geoorloofd, noch mogelijk is te weten, wijst op verstand, daarentegen de lust om ze te weten, op een soort razernij. Wij moeten het niet beneden ons achten iets niet te weten, wanneer de wijsheid Gods zich tot haar hoogtepunt verheft”.⁷⁾ Grootheid, souvereiniteit, heiligheid, wijsheid, transcendentie van God kunnen nooit uit het oog verloren worden en worden dit ook niet.

Ootmoed strekt zich uit van wat beneden is naar wat boven is.

God is onzichtbaar: Zijn wijsheid, Zijn macht en Zijn recht zijn voor ons ondoorgroendelijk. Voorzeker, Hij openbaart Zich, en het Woord bevat alles wat, met de verlichting van de Heilige Geest, voor ons te begrijpen is. Maar, terwijl God Zich openbaart, verbergt Hij Zich ten dele; want alles wat Hij niet openbaart, verbergt Hij. „De mens kan Mij niet zien en leven”, zegt de heilige God (Exodus 33 : 20). Wij kunnen niet rechtstreeks opstijgen tot God, noch ten hemel opklimmen om Hem Zijn geheimen te ontfutselen. Goddelijke dingen kunnen het voorwerp van geen enkele veronderstelling, geen enkele bespiegeling, geen enkele „theorie” zijn: het wezen Gods is ondoorgroendelijk.

Hier doet zich, voor de theoloog evengoed als voor elk gelovige, een hoofdregel voor waarvan wij het belang nooit te hoog zullen kunnen aanslaan, voornamelijk niet in de zielszorg: **de verborgen raad Gods moeten wij van beneden naar boven gadeslaan**. Van beneden naar boven, want God heeft Zich in Zijn Woord geopenbaard: „God wil in Zijn Woord gezien en aangebeden worden; bijgevolg is er van geen eerbied jegens Hem meer sprake wanneer Zijn Woord wordt veracht”.⁸⁾

Het gesproken woord maakt het sprekende Woord, de Christus, openbaar: „Wie Mij heeft gezien, zegt Jezus, heeft de Vader gezien”. (Joh. 14 : 9).

Wie de Vader wil aanschouwen moet de

Zoon aanschouwen die geopenbaard is. Onze kennis van God ontvangen wij alleen door de vleesgeworden Christus heen, en onze kennis van de Christus ontvangen wij alleen door de Schrift, die levendwekkend gemaakt wordt in onze harten door de Heilige Geest en het gebed. Alleen het geloof in Zijn Woord stelt ons in staat gemeenschap te hebben met de Christus en met God. Om onze religieuze weetgierigheid, of onze mystieke verlangens te bevredigen, kunnen noch moeten wij „**uit de wereld gaan**”, zegt Calvijn, „alsof in een zo uitgestrekte kring van hemel en aarde zich niet genoeg dingen voordoen, die door hun onwaardeerbare glans al onze zintuigen in beslag nemen; alsof in zesduizend jaren God niet genoeg lering had gegeven in de voortdurende overdenking waarvan ons verstand zich kan oefenen”.⁹⁾

Van beneden naar boven, in alle dingen en op alle terreinen van de theologie en de godsdienst, van de eredienst en het Christelijke leven, van de praktijk en de geloofs zekerheid. De intuïtie van ons begrip gaat het taalvermogen te boven, maar de ervaring overtreft de scherpzinnigste benadering van het verstand. Door zijn alomvattend karakter laat het fijn besnaarde geloof en de nauwkeurigheid der begrippen en de vooruitsnellende gedachten verre achter zich. Bij de rijkdom van het Christelijk leven vergeleken, lijkt de zuiverste en verhevenste theologie ons arm: alles komt aan op de lessen van de praktijk. Het Christelijk leven is, bij een

gedachte, als zou de Heiland na Zijn opstanding en bij en na zijn hemelvaart een „structuurwijziging” ondergaan hebben, dan is duidelijk, dat we de aangehaalde woorden uit antw. 49 H.C. onverkort mogen en moeten belijden **tot ons nut**. Ds Telder's opvatting is m.i. niet in overeenstemming met Luc. 23 : 43 „Vandaag nog zult ge met Mij in het paradijs zijn”. Dat de Here Jezus pas veertig dagen later ten hemel voer is m.i. geen geldig tegenargument: de Heiland heeft samen met de bekeerde boosdoener de avond van Goede Vrijdag alsmede de „stille zaterdag” doorgebracht in het paradijs — in Bijbelse zin. In de door ds Telder gelaakte versjes over de hemel kon wel eens heel wat meer christelijke wijsheid schuilen dan Ds Telder vermoedt: op hetzelfde moment, waarin ons „alles komt te ontbreken” worden wij verwelkomd „in de eeuwige tenten”; en het is m.i. gezond Bijbels, deze aanduiding op één niveau te zien met „paradijs” en „hemel”. Wat het woord paradijs betreft moge ik verwijzen naar de desbetreffende passage van mijn in vorig nummer opgenomen radio-rencensie. Lees ik op p. 93 van Ds Telder's boek „Want het „met Christus zijn” was er reeds voor de apostel, ook toen hij nog in het vlees was”, dan moge ik herinneren aan de bedenkelijke wijze waarop hij (vgl. Hand. 23 : 1—10) optrad voor het sanhedrin: eerst scheldt hij de hogepriester uit voor „witgekalkte muur”, wat een beschaafder stijl maar een zakelijke gelijkwaardigheid heeft met het ons bekende woord „rotvent”; daarna zaait hij listig tweedracht tussen farizeeën en saduceeën. Daaruit blijkt m.i. dat „met Christus zijn” m.b.t. wie van zijn zonden nog niet is afgestorven geheel iets anders inhoudt dan m.b.t. iemand die door zijn sterven van al zijn zonden is afgestorven. Vóór zijn dood had Paulus niet meer dan het „klein begin” van gehoorzaamheid (H.C. antw. 114). Tenzij men iets wil afdingen op de inhoud van antw. 42, wat stellig Ds Telder's bedoeling niet kan zijn. Zelfs een commentaar dat er op uit is, de „Bijbelheiligen” zoveel mogelijk vlekkeloos te verklaren, zegt omtrent Hand. 23, dat Paulus niet volmaakt was, K.V. Hand. II, 153. Dat mag ons troosten en met beving verheugd maken. Want antw. 62 H.C., speciaal „met zonden bevlekt”, blijft voor de kinderen van de reformatie een geloofs-stuk, dat van hen het uiterste van hun geloofsmoed vergt.

Ds Telder is van mening, dat ondergetekende een theologische doodsproblematiek stellen zou. Wij moeten „sportief” genoeg zijn, om de handigheid van deze critiek te waarderen. Ze is echter in strijd met wat Ds Telder zelf aanhaalt uit „Levensbeschouwing”, nl. de uitdrukking „diepe wegen des doods”, die zo diep zijn dat we hun bodem ook dan niet kunnen zien. Dat heeft met een „doodsproblematiek” niet te maken, het wijst die juist af. Ik zou me kunnen voorstellen dat men mijn

term „gemoderniseerde zieleslaap” niet erg gelukkig vindt; zelf vind ik hem ook niet direct volmaakt, hij heeft alleen het voordeel van korthed en is in de context duidelijk. Als ik op p. 91 van Ds Telder's boek lees „Dogmatiek en exegese beïnvloeden elkaar wederzijds”, dan kan ik vermoeden dat het niet zo naar bedoeld is als het er staat, maar wát er staat is niet aanvaardbaar: onder dogmatiek verstaat men een wetenschap, en exegese is bepaald niet een wetenschappelijke aangelegenheid. Het is mij niet duidelijk, hoe Ds Telder kan zeggen, dat hij geen doods-

problematiek wenst te ontwerpen: heel zijn boek getuigt ervan op elke bladzijde. En dat vind ik erg jammer. Ook al moeten we met enige nadruk zeggen, dat menig lezer van Ds Telder's boek toont hem niet te hebben verstaan en dat menige critiek duidelijk blijkt geeft van confessionalisme en theologisme, dat neemt niet weg, dat Ds Telder's opvatting (ik ben overtuigd: tégen zijn eigen bedoeling in) een vrij ernstige **verzwakking** van het christelijk belijden inhoudt.

K. J. P.

God slaat de morgen op*)

- r. 1 *God slaat de morgen op,
als ik mijn wimperbogen,
maar in 't blauw van zijn ogen
zwemen zijn dromen nog:
wolken van doodsangst; Hij*
r. 6 *kan er niet van loskomen:
Hij moet tevoren dromen
alle zonden van mij.
En toch... en toch... en toch:
als een nog onbeschreven
blad in 't boek van mijn leven*
r. 12 *slaat Hij de morgen op.*

AD DEN BESTEN.

*) Uit: „Verleden Tijd”, Meulenhoff, Amsterdam.

De eerste regel van dit vers, geschreven door de moderne dichter Ad den Besten, doet een beetje onbegrijpelijk aan. Deze onbegrijpelijkheid verwekt echter geen gevoel van onbehagen, maar geeft een schok van verwondering, die tegelijkertijd nieuwsgierig maakt. Zodoende heeft dit vers een boeiend begin, temeer waar de tweede regel de eerste direct verheldert. Want: hóé slaat God de morgen op? Wel, zoals de dichter „zijn ogen opslaat”. Deze zegswijze wordt door de dichter direct gecorrigeerd: men slaat niet de „ogen” op, maar de „oog-leden” (= wimperbogen; r. 2). De eerste en de tweede regel bevatten een verrassende vergelijking. Immers: „de morgen” (r. 1) is abstract, terwijl „wimperbogen” (r. 2) concreet is. Het doel van deze oorspronkelijke vergelijking is, de eerste regel even concreet te maken, als de tweede van nature al is.

Het woord „wimperboog” (r. 2) is een eigen constructie van de dichter, die blijk geeft een waarlijk poëtische kijk op het leven te hebben: gewone zaken worden herontdekt. Wij spreken van „ooglid”, daarbij uitgaande van

het „oog”; het „oog-lid” is dan het zelfstandig bewegende deel, behorende bij het „oog”. De dichter bekijkt deze zaak — letterlijk! — van een andere zijde. Hij gaat uit — het is minder logisch, maar daarom nog niet onjuist — van de „wimper(s)”; de „wimperboog” is dan datgene, wat áán die „wimper(s)” vastzit. Overigens is ook het woorddeel „boog” prachtig gevonden, want het ooglid — ik handhaaf nu maar even de gangbare term — ligt over het oog heengeslagen.

„maar in 't blauw van zijn ogen / zwemen zijn dromen nog:” (r. 3/4). Dit vervolg op de eerste twee regels is niet de vrucht van „traditioneel-poëtisch-logisch” denken. Het verband is gelegd door de associatie: „ontwaken”, bij het begrip: „morgen” (r. 1). Hieruit is ook het woordje „maar” (r. 3) te verklaren. En „dromen” (r. 4) wijst eveneens in deze richting. — Waarschijnlijk heeft de dichter Gods ogen „blauw” (r. 3) voorgesteld, omdat hij hierbij een associatie had met: „de blauwe lucht”, of: „de blauwe hemel” („hemel” in tweeërlei zin op te vatten!). Het werkwoord „zwemen” (r. 4) betekent: „neigen naar”, doch de oorspronkelijke betekenis — die hier gebruikt wordt — is: „een vaag beeld vertonen van”. Zoals een geluid nog na kan klinken, terwijl het geluid zelf er al niet meer is, zo is de napijn van Góds (vgl. „zijn” in: „van zijn ogen”; r. 3) dromen nog in Zijn ogen zichtbaar; er zijn „wolken van doodsangst” (r. 5) in te zien. Hier is „doodsangst” weer abstract, en „wolken” concreet. Deze vergelijking heeft — net als de vergelijking van r. 1 en 2 — ten doel het abstracte concreet voor te stellen. Waarschijnlijk heeft de dichter ook bij dit woord „wolken” (r. 5) een associatie gehad met: de blauwe hemel-lucht (vgl. het commentaar bij „blauw”; r. 3).

„...; Hij / kan er niet van loskomen:” (r. 5/6). Deze zin slaat zowel op het voorafgaande (vgl. r. 3/4/5 plus commentaar) als op het vervolg:

diepe ervaring rijk genoeg om ons onbetrouwbaar verstand in te tomen en tot matiging te brengen. Dat drukt Calvijn uit met een aangrijpende ootmoed — en welk een levende ervaring — als hij spreekt over het Heilig Avondmaal:

„Is het geoorloofd in woorden uit te drukken een zo grote verborgenheid, die ik zoals ik zie, niet eens met mijn verstand kan begrijpen — ik beken dit gaarne, — opdat niemand haar verhevenheid afmete naar mijn woorden, die zo zwak zijn, dat ze er onder bezwijken? Liever spoor ik de lezers aan hun verstand niet binnen zo enge grenzen te houden, maar te trachten hoger te stijgen dan ik ze brengen kan. Want zo dikwijls als er van deze zaak sprake is, voel ik zelf, na getracht te hebben alles te zeggen, nog lang niet haar waardigheid uiteengezet te hebben. En ofschoon de geest meer vermog in het denken dan de tong in het uitdrukken, toch wordt ook hij door de grootte der zaak overwonnen en verpletterd! Daarom blijft mij niets anders over ten slotte dan in bewondering neer te knielen bij deze verborgenheid, tot wier overdenking het verstand en tot wier uitlegging de tong volkomen onbekwaam zijn... Ik voel er meer van dan ik er van begrijp... Ik schaam mij niet te bekennen dat het een verborgenheid is, te hoog om begrepen te worden door mijn verstand of medegedeeld te worden door woorden.”¹⁰⁾

Van beneden naar boven: door de werken van de scheppende God en het onderricht

van Zijn voorzienigheid, door het geschreven en gepredikte Woord, door het zichtbare Woord — de Sacramenten — die alle getuigen zijn van Zijn Christus, door de beloften van genade, door de levende ervaring die wij van dat alles opdoen. De zekerheid van onze verkiezing en van onze zaligheid ligt buiten alle logica en alle bespiegeling. **Uit het Evangelie** moeten wij de zekerheid van onze uitverkiezing krijgen, want als wij trachten door te dringen tot de eeuwige raad Gods, worden we voor een afgrond geplaatst, die ons zou verzwelgen! Om zeker te zijn van onze zaligheid, moeten wij beginnen bij het Woord en heel ons vertrouwen moet daarop steunen en daarop rusten om God aan te kunnen roepen als onze Vader. „God is ons een voldoende getuige van Zijn verborgen genade, wanneer Hij ons haar verklaart door het Zijn uitwendig Woord mits dit kanaal waardoor onze dorst wordt geleest, niet verhindert dat de eigenlijke bron de haar toekomende eer ontvangt.”¹¹⁾ „God wil dat wij genoeg hebben aan Zijn beloften, zodat wij niet elders zoeken of Hij ons wel of niet genadig zal zijn.

Dit doorzicht zal ons van veel strikken bevrijden, wanneer wij **hetgeen geschreven is** recht zullen weten toe te passen, en dat niet onberaden in alle mogelijke richtingen proberen te trekken.¹²⁾

De weg van het geloof, zegt Augustinus, voert ons tot in de kamer van de hemelse

Koning, waar alle schatten der kennis en der wijsheid zijn verborgen.¹³⁾

Het gebod van Jezus, zoon van Sirach (3 : 21 vv), is volkomen op zijn plaats en geen Christen, hetzij gelovige of theoloog, mag het ooit vergeten:

„Maak niet wat te hoog is, tot voorwerp van uw onderzoek,

En peil niet wat uw krachten te boven gaat. Denk over wat binnen uw bereik is.

En houdt u niet op met wat verborgen is. Kwel u niet met wat u te moeilijk is.

Want er is u meer geopenbaard dan ge kunt begrijpen.

Velen zijn door hun denken in de war gebracht,

En hun verkeerde denkbeelden hebben hun geest op een dwaalspoor geleid”.

- 1) Institutie I, XVII, 2.
- 2) Institutie, I, XVII, 2.
- 3) Preek over Job 5 : 8 Opera Calvini, XXXIII, 234.
- 4) Institutie, III, XXIII, 2.
- 5) Institutie, III, XXIII, 4.
- 6) Institutie, III, XXIII, 2.
- 7) Institutie, III, XXIII, 2, Predicatie over Deut. 12 : 29—32; Institutie III, XXIII, 8 en XXIV, 14.
- 8) Institutie, I, XIV, 1 en commentaar op Gen. 3 : 6.
- 9) Institutie, I, XIV, 1.
- 10) Institutie, IV, XVII, 7, 32.
- 11) Institutie, III, XXIV, 3.
- 12) Institutie, III, XXIV, eind § 5.
- 13) Institutie, III, XXI, 2.

„Hij moet tevoren dromen / alle zonden van mij.” (r. 7/8). Het komt voor, dat iemand een akelige gebeurtenis droomt, die pas over enige tijd zal plaatsvinden. Die iemand weet dan wat er in de toekomst gebeuren gaat. Door de voorspellende droom kan hij — letterlijk! — doodsbenauid worden, en zich ernstig bezorgd maken over de persoon, die het aangaat; ook al is de persoon in kwestie zelf de oorzaak van het onheil. Met dit (gebrekkige) beeld voor ogen, kunnen we enigszins navoelen, hoe Gods dromen (waaruit volgt: de wetenschap, dát en wát wij verkeerd zullen doen) Hem smarten, en Hij er mee worstelt (vgl. r. 3 ev.).

„alle zonden van mij.” (r. 8). Deze regel klinkt, mede door haar korthed — zij correspondeert met r. 5 — ingetogen en devoot. Het is alsof de dichter het hoofd op de borst laat zakken. De spanning is tot nul gedaald. — Ook is echter mogelijk, dat we deze regel moeten opvatten als een ingehouden kreet: zó ontzettend zijn die zonden van mij! Persónlijk voel ik meer voor de eerste uitleg, omdat deze zin met een „punt”, en niet met een „uitroepete”, eindigt.

Nu volgt het slot van dit vers (r. 9 t/m 12), dat op de gedachte uit de eerste twee regels teruggrijpt, die nader uitwerkt, en als volgt begint:

„En toch... en toch... en toch: (r. 9). De spanning wordt (weer) snel opgevoerd (vgl. r. 8). Dan komt het:

„(zo-)als (God) een nog onbeschreven / blad in 't boek van mijn leven (opslaat) / slaat Hij de morgen op.” (r. 10/11/12). Een verrassend beeld. A. d. B. stelt het leven van de mens — hij neemt zichzelf als voorbeeld (vgl. „mijn”; r. 11) — voor als een boek. De beschreven blad(zijde) zijn de geléefde getijden; de blanco pagina's de nog níet-geleefde God weet hoe wij de niet-geleefde getijden zullen leven; Hij weet wat er op de blanco pagina's zal worden geschreven. Niettemin slaat God des dichters levensboek op bij „een

nog onbeschreven blad” (r. 10/11). God geeft de dichter nog een káns de goede weg in te slaan....

Welnu: **precies** — in álle opzichten! — zoals God het levensboek van de dichter (dus ook van ons! zie boven) opslaat, slaat Hij het grote boek Tijd bij de aan de orde zijnde blanco pagina — de morgen — op.

Als we de laatste regel met de eerste vergelijken, zien we dat de dichter weer bij zijn uitgangspunt is aangekomen. Dit vers is een harmonisch geheel. De dichter geeft twee verschillende beelden (enerzijds r. 2, anderzijds r. 10/11) om eenzelfde gedachte te verhelderen. Pas wanneer we de gedachte uit de eerste regel kunnen navoelen, zijn we zover dat we ook r. 10/11 kunnen „verstaan”. Zo leert de dichter de lezer zijn denken.

In dit vers wordt gesproken over de „doodsangst van God” (vgl. r. 5). Dit is natuurlijk in strijd met wat in de Bijbel staat. Doodsangst is iets wat alléén bij de — zondige! — méns (en ook bij het dier) voorkomt. Toch neemt dit niet weg, dat het geciteerde gedicht ons wel wat te zeggen heeft. Want het laat ons zien hoe bezórgd God om Zijn kinderen is, en hoe hij ons — ondanks alles! — telkens weer de káns geeft de goede weg in te gaan! Dat is een stuk onwankelbare waarheid. Maar beseffen we deze waarheid nog wel genoeg? Of spreken we zoveel over God, dat we lángs Hem heen praten??

Om dit gevaar te voorkomen, kan het wel nuttig zijn deze eenvoudige waarheid nog eens te horen op een heel aparte (= dichterlijke) — maar daarom nog niet minder goede; integendeel! — manier, zodat we van de inhoud van deze waarheid weer waarachtig doordrongen worden. Daarom kan dit gedicht in de Gemeente des Heren goed werk verrichten....

Murk A. J. Popma.

PERSSCHOUW

Een aangrijpend woord over de situatie in de Chr. Geref. Kerk van Noord-Amerika.

In „The Banner” het officiële orgaan van de Chr. Geref. Kerk van Noord-Amerika vond ik een scherpe en indringende situatietekening van die Kerk. Openhartig en bewogen zegt de schrijver, Prof. Kromminga, hoe hij over de kerk waar hij toe behoort denkt. Zowel om onze lezers te informeren over de situatie van een verwante kerk in Amerika, als ook omdat deze tekening heel veel bevat dat ook voor de nederlandse geref. van belang is, neem ik de kern ervan in vertaling over.

Hoe is de huidige situatie van de Christian Reformed Church? Hoewel men aan dit thema uren zou kunnen besteden, moeten we volstaan met enkele opmerkingen. De kerk staat op de tweesprong. Het is, bijna tot vervelens toe, herhaald dat wij niet langer een typische immigrantenkerk zijn. Maar toch is dit, al is het haast een cliché geworden, waar en veel betekend. De waarheid daarvan wordt niet te niet gedaan door het feit, dat immigratie de laatste tijd de geleiders van de Kerk in Canada heeft versterkt. Want dit is een immigratie die de klok niet terug zal zetten, maar de ontwikkeling zal stimuleren. De diverse onderdelen van de kerk zijn het er niet geheel over eens, welke richting deze voorwaartse beweging moet inslaan of welke methoden zij moet gebruiken. Maar men is het er wel over eens, dat de kerk op een of andere manier van betekenis moet zijn voor haar omgeving.

Maar als we niet langer een immigrantenkerk zijn, wat zijn we dan? Krachten als: 'veramerikanisering', modernisering en verstedelijking zijn werkzaam en kunnen dienen om een antwoord op die vraag te geven. Maar als we deze krachten, terwijl we lijdelijk toezien, ons het antwoord lieten dicteren, zal dat een antwoord zijn dat ons eer veroordelen zal, dan verheffen. Deze krachten brengen nieuwe gevaren met zich mee, die tijdens vroegere generaties niet aanwezig waren of toen niet onderkend werden. Tegen deze nieuwe gevaren, is de oude verdedigingswijze niet opgewassen. En deze krachten wijzen tevens op een proces van rijping en acclimatisering, dat een nieuwe verantwoordelijkheid voor de kerk meebrengt. Maar om zich de mogelijkheden van deze nieuwe verantwoordelijkheid te realiseren is veel van wat men vroeger sterk benadrukte niet meer voldoende.

Als de oude 'Christian Reformed Church' tot het verleden behoort hoe zal de nieuwe dan zijn?

Zal zij zich kenmerken door een nieuwe afwijzing van verantwoordelijkheid of door een nieuw beseffen van haar verantwoordelijkheid; door een verliezen van haar betekenis of door een opnieuw betekenis krijgen in het leven? Laat sommigen meewarig het ene voorspellen en anderen vol verwachting uitzien naar het andere: de keus moet tussen deze twee alternatieven gemaakt worden. Een middenweg is er niet.

De verschijnselen die in de kerk zijn waar te nemen onderstrepen de noodzaak van snelle en afdoende geneesmiddelen, wil tenminste de verandering er een ten goede en niet ten kwade zijn. Een van deze verschijnselen is het dringende verlies van de meer ontwikkelde en cultureel hoogstaande leden der kerk. Voor zover dit een bewijs is van 'status-zoeken', wijst dit veeleer op leemten in deze leden dan in de kerk. Zelfs waar dit het geval is, moet dit niet met onverschilligheid beschouwd worden. Immers, hoe kunnen kerkleden, zo grondig opgevoerd in de Christelijke waarden, zo'n keuze doen? Zijn de kansel, het catechismusonderwijs en het huisbezoek tekort geschoten in deze situatie?

Maar wanneer de reden van zulk een verandering anders is, is de situatie veel ernstiger. Heeft de kerk deze leden de noodzakelijke ruimte gegeven, om een gerijpt christelijk oordeel te vormen? Heeft zij hun de onmisbare gelegenheid gegeven om hun evangelisch enthousiasme uit te leven; hen voorbereid op het contact met christenen van andere denominaties, hen doordrongen van haar meeleven met de problemen van de mensheid? Heeft zij haar uitgesproken verknoktheid aan het beginsel van de soevereiniteit in eigen kring, 'vertaald' in begrijpelijke en op de praktijk gerichte termen? Heeft zij deze leden de noodzakelijke ruimte gegeven om hun verlangen, het Koninkrijk Gods te dienen, te vervullen al naar gelang hun speciale opleiding en talenten?

En tegelijkertijd gaan de jaren voorbij zonder dat de kerk zich op effectieve wijze gericht heeft tot de arbeider van de westelijke wereld. Onze genoegelijke bourgeoisie-kerken hebben haar armen niet wijd voor hem geopend Hij blijft buiten de kerk omdat hij door haar niet daadwerkelijk aangetrokken wordt, en hoe langer hij buiten haar blijft, des te onverschilliger wordt hij.

Een nog meer algemeen en nog dodelijker verschijnsel is het gericht-zijn van de massa der kerkleden op het verwerven van materiële vooruitgang. Hierin zijn we raddeloos ten offer gevallen aan de geest van onze tijd. Zeker, de last van het instandhouden van de arbeid van de groeiende zending, het toenemende schoolarbeid, en zich uitbreidende kerkbouw in bepaalde gemeenten, is zwaar, maar hij wordt des te zwaarder, door de last van nog groter auto's, luxeuzer huizen, en prachtiger motorboten. Wij voeren wel bewust de pretentie van het hebben van een

eigen onderscheiden levensstijl, maar op dit kardinale punt hebben we die allermist.

Om het simpel en vernietigend te stellen: wij brengen niet in praktijk wat we preken. Wij preken een hemelse oorsprong, een hemelse schat, een hemelse bestemming, maar wij brengen in praktijk 'eten en drinken en vrolijk zijn' alsof het „morgen sterven wij” het laatste woord had. Zolang dit zo voortgaat wordt onze herhaalde belijdenis van dank jegens Christus en van een zending in de wereld steeds huichelachtiger. Om dit in de juiste proporties te zien moeten we het leggen naast de dringende oproep van de Heer: weest daders van het Woord en niet slechts hoorders. Dat maakt ons materialisme kort en goed een zaak van ongehoorzaamheid.

Hiermee gepaard gaat het feit dat het verenigingsleven in de kerk achteruit gaat. De oude belangstelling voor bijbelstudie is verdwenen. We kunnen dit betreuren — zoals we dat ook moeten doen —; maar, tenzij we tot de conclusie moeten komen — wat God verhoede — dat onze kerkleden niet langer geïnteresseerd zijn in het Koninkrijk van God, moeten wij ook gelovig vragen hoe die belangstelling weer gewekt kan worden. We behoren niet slechts te vragen hoe de verenigingen nieuw leven kan worden ingeblazen, maar vooral hoe zij hun dienende taak kunnen volbrengen. Want zonder een herleven van het ideaal van 'dienst', is er geen opleving mogelijk.

We zijn beland in een toestand van gezapige voldaanheid met dat, waarmee we net toe kunnen. Maar dat is heel wat anders dan het manhaftige Christendom, waartoe volgelingen van Christus worden geroepen. Petrus, in zijn eerste brief, roept zijn lezers op het niet vreemd te vinden dat ze felle vervolging moeten doorstaan. Deze woorden klinken ons in de 20e eeuw vreemd in de oren. Wordt het geen tijd voor ons te bedenken dat het vreemd is, dat het Christen-zijn zo iets gemakkelijks kan zijn? Wij lijden aan wereldgelijkvormigheid, waartegen barricaden moeten worden gericht, en betere dan die welke tot dusver werden ontworpen. Wij raken gewend aan de gedachte dat we van twee walletjes kunnen eten! Maar lopen we niet het grote risico tot de ontstellende ontdekking te komen — een ontdekking te laat om te verhelpen — dat wij de minste schat gekozen hebben, de schat die vergaat, en de schat die blijft voor altijd verloren hebben.

De plicht van de kerk tegenover de samenleving.

Een vóór alles bedacht zijn op gemak, ontspanning en in het algemeen materialisme, zijn kenmerken van een decadente samenleving. Zulke verschijnselen hebben de ondergang van de grote culturen van het verleden ingeleid. De kerk wordt op onontkoombare wijze betrokken bij het verval van de samenleving. Zij heeft sociale omwentelingen in het verleden overleefd, maar slechts met veel moeite, en bepaalde verliezen. Willen zulke verliezen nu niet geleden worden, en wil onze samenleving niet vervangen worden door één die veel vijandiger staat tegenover de christelijke kerk, dan moet er een of andere redding voor die samenleving dagen. De Christelijke kerk heeft de taak een zout te zijn onder de volken, en deze plicht komt vandaag centraal te staan. Dat is evengoed de plicht van de Chr. Ref. Church als van ieder ander deel van de Kerk.

Die taak is buitengewoon moeilijk. De westerse samenleving is decadent; dat beseffen we allen tot op zekere hoogte. Het moderne Christendom is ook decadent; dat verkondigen we luid en krachtig. Maar als we bezig zijn met het verval van de westerse samenleving en het moderne Christendom, zijn we bezig met dingen die ons ten diepste aangaan. We hebben niet slechts de taak van zelf-bewaring in de enge zin van het woord, maar ook van de verlossing van de wereldse en Christelijke samenleving in ruime zin. Ons uitsluitend te concentreren op het beperkte doel van de bewaring van ons zelf, van ons systeem, onze organisaties, is zelf-vernietiging. Onze zelf-bewaring kan op die manier niet verkerkelijk worden.

De vooruitgang die geboekt kan worden, moet natuurlijk voortkomen uit meer dan menselijke inspanning en vernuft. Als de bijbel iets leert, en de menselijke ervaring iets bevestigt, dan is het wel dit dat de mens niet in staat is zich door eigen kracht uit de ellende te verheffen. Zelfs de kerk kan zich niet zelf ontworstelen aan de moeilijkheden. Maar dat is nu juist de luister van de situatie van de kerk: dat zij de Heer kent, die allen verlossen kan. Tot deze Heer moet zij opnieuw terugkeren in diepe ootmoed, Hem zoekend in volle ernst, met een nieuwe hunkering om te dienen.

Wil de kerk blijven bestaan, dan moet er een of andere oplossing gevonden worden voor de problemen van de samenleving, waarmee zij vereenzelvigd wordt. Dit is een kant van de situatie die de Chr. Ref. Church zich nu duidelijker moet realiseren dan ze ooit gedaan heeft. Als er in die samenleving iets verkeerd is — zelfs als dit fundamentele dingen zijn — is het niet genoeg voor de kerk om op een afstand kritiek te oefenen.

Hoe kunnen wij het hoofd bieden aan onze verantwoordelijkheid jegens de mensheid in het dilemma van de 20ste eeuw? Zullen wij de uit-

daging van het probleem der overbevolking beantwoorden met interne discussies — en dan soms nog slechts georganiseerd — over de bijbelse gegevens aangaande geboortebepaling? Is dat soms „iets betekenen” voor de problemen van de samenleving? Moeten wij de problemen van jeugdmisdadigheid telijf met heidens georiënteerde jeugd-programma's, terwijl we met onverschillige zelfvoldaanheid toezien hoe duitzenden Chr. Ref. moeders buitenshuis een winstgevende betrekking hebben? Hoe zullen we in staat zijn in enige situatie iets te redden, zonder iets te zeggen tot onze samenleving buiten de grenzen van de kerk?

Moet onze bijdrage in het oplossen van de rasproblemen alleen bestaan in het plechtig aanvaarden van beginselverklaringen en het schrijven van brieven aan zusterkerken, terwijl onze eigen kerkleden scheiding en discriminatie in praktijk brengen, met stilzwijgende toestemming van hun geestelijke leiders? Is dit het leiding geven waartoe de kerk geroepen is? Zullen we ons ten opzichte van de vraag van „het doel der natie” beperken tot het verkondigen dat de natie geen doel kan hebben, omdat haar fundamenten fout zijn?

Moeten we klagen over het verval van de nationale zedelijkheid, als onze eigen kerkleden het niet zo nauw nemen met de wetten op maximumsnelheid, inkomstenbelasting en zich inlaten met ongeoorloofde zaken-praktijken? Moeten we de discussies over ontwapening en atoomoorlog overlaten aan hen die de geldigheid van Gods norm in deze zaken ontkennen? Indien slechts dit wordt gedaan, zijn wij, onvermijdelijk, ook in verval, en zullen met de overigen ondergaan.

Wat de samenleving terecht van de kerk mag vragen is: leiderschap. Dit houdt als een van de onderdelen in: leiderschap in de praktijk van het Christelijke leven. De kerk moet nog eens de wereld laten zien hoe schoon het leven kan zijn, als de Christenen dagelijks onder elkaar de liefde betrachten. Moge God ons vergeving schenken voor ons getuigenis in dit opzicht!

Maar, ik wil me niet schuldig maken aan de veronderstelling dat een Christelijke praktijk mogelijk is, zonder een juiste Christelijke „theorie”. Het leiderschap dat de kerk moet uitoefenen houdt tegelijk in een grondige kennis van het verleden. Bezigt zijn met het verleden is eis voor iedere samenleving, die op succesvolle wijze de problemen van het heden en de uitdaging van de toekomst het hoofd wil bieden. Dit is iets wat onze samenleving, zowel in zijn algemene als theologische aspecten, meer moet benadrukken. De Gereformeerde gemeenschap en de Chr. Ref. Church en Calvin College in het bijzonder, zijn hier beter mee bekend dan de meesten. Maar zij moeten er op bedacht zijn, dat hun bezigt zijn met het verleden, van die aard is dat zij het verleden actueel maken. Anders vervallen zij, de gevaren van modernisme en beginselloosheid ontwijkend, in de funeste dwaling van de scholastiek. Wil het verleden zo „toegepast” worden dat het baat brengt, dan moet het in zijn diepte verstaan worden. Het louter in herinnering brengen van formules, schema's en data, is slechts het begin van dat verstaan.

En wil het leiderschap van de kerk uitgaan, dan moet zij ook haar fundamentele leerstellingen bestuderen en verstaan. Ik houd geen pleidooi voor de stelling dat de nadruk op het leerstellige moet wijken, willen we opnieuw invloed uitoefenen op de ontwikkeling der dingen. Maar hiervoor, dat de leer verstaan moet worden. Zonder mijn nadruk op de noodzaak van een verbetering van de Christelijke levenspraktijk en van een zinvol spreken tot de moderne tijd, in enig opzicht te verzakken, moet ik ook zeggen dat we met een vernieuwd enthousiasme moeten teruggaan naar de wortels van ons geloof. Concreet gesproken, geloof ik dat de Calvinistische beginselen door de grote leiders ons nagelaten, gezond zijn. Wij moeten daarmee meer vertrouwd raken, dan we wel geweest zijn. We moeten ze zo goed kennen, dat we in staat zijn ze uit het 16e, 17e en 19e eeuwse keurslijf waarin ze gesloten zijn, te kunnen losmaken en ze een twintigste-eeuwse vorm, vertolking, toepassing en betekenis te kunnen geven. Dit is geenszins een miskennen van onze plaats in de wereld, maar het precies onze plicht tegenover de wereld.

Als dit werkelijk gedaan wordt, zal het de oplossing aan de hand doen voor andere interne problemen die ons benauwen. We hebben partijen in ons midden. Deze partijen dreigen bij tijden vijandige facties te worden. Dat gebeurt omdat we niet de Christelijke welwillendheid en geduld hebben om naar elkaar te luisteren. Zij dreigen ons te verdelen, omdat we meer bedacht waren op de vooruitgang van de partij, dan op het zich gezamenlijk concentreren op de geweldige taak die ons wacht. Als de Chr. Geref. Kerk in dit opzicht geen orde op zaken zal stellen, zal ze machteloos zijn iets te doen; erger nog: ze zal niet bloeien; nog erger: ze zal dat niet eens verdienen.

Misschien kan dit het best samengevat worden, door te zeggen, dat de roeping van de kerk t.o.v. haarzelf, haar omgeving en haar God niet met elkaar in strijd zijn. Ze is een zout midden in de wereld. Ze heeft een taak en een verantwoordelijkheid tegenover de wereld. Maar van deze taak kwijft ze zich niet door haar eigen, ware karakter, haar fundamenten, haar grondwaar-

heden te verloochenen; noch door onverschilligheid daartegenover; maar door zelfverloochende, mannelijke, toegewijde zorg voor het welzijn van het koninkrijk Gods en de verlossing van de mensen.

C. V.

PERSBERICHT

De „Organisatie ter bevordering van het werk van de 'I.C.C.C.' in Nederland”, houdt haar Jaarvergadering D.V. op woensdag 7 juni a.s. in de Christelijke Gereformeerde Kerk, Wittevrouwensingel 33, Utrecht. Aanvang 10.30 uur.

Spreekers zijn Prof. Dr Ir H. van Riessen over:

„De invloed van de twintigste eeuwse cultuur op de kerk”

en Ds S. Meijers, Nederlands Hervormd predikant te Ameide over:

„Continuïteit in de Vrijzinnigheid”.

De middagsamenkomst die om 2.00 uur begint, wordt gereserveerd voor de discussie over deze onderwerpen. Daarbij zal een forum optreden, bestaande uit de sprekers en de heren Ds P. J. Mientes, Vrij Evangelisch predikant te Amsterdam, Ds W. H. Velema, Christelijk Gereformeerd predikant te Leiden, en Prof. Dr S. U. Zuidema, hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Als de tijd het toelaat zullen er kleurendia's over het werk van de I.C.C.C. worden vertoond. De vergadering is voor ieder toegankelijk.

KERKNIEUWS

Beroepen te Veenendaal, kand. K. B. Holwerda te Kampen; te Culemborg, kand. de Vries te Krommenie.

Bevestiging en Intrede. Na des morgens bevestigd te zijn door zijn broer Ds O. J. Bouma van Vlissingen, die daarbij preekte over Ex. 4: 13-15 deed Drs J. Douma zijn intree in de Geref. Kerk te Rijnsburg. Hij bediende daarbij het woord uit 2 Kron. 18: 1-13.

Ds D. K. Smit van Kantens ontving verlof om voor één jaar en zes weken dienst te nemen als legerpredikant.

Kerkdiensten Vlieland. De kerk van Harlingen zal D.V. in de komende maanden juni, juli en augustus ten behoeve van de vakantiegangers weer kerkdiensten houden op Vlieland in **Zaal Bruin**.

De diensten vangen elke zondag aan om 8.30 uur v.m. en 3 uur n.m. Predikanten en ouderlingen, die het plan hebben in genoemde maanden één of meer zondagen op Vlieland te verblijven en eventueel bereid zijn in de diensten voor te gaan, worden verzocht zich in verbinding te stellen met br F. Haitzma, Brouwerstraat 21, Harlingen. (Telef. 05178-2737).

Ds A. R. Roukema uit Watford (Ontario, Canada) hoopt van 23 april tot 23 mei in Nederland te zijn voor familiebezoek. Zijn adres zal zijn: Keulsestraat 19, Kampen.

Can. Ref. Churches. Zowel te Burlington als te Smithville en Orangeville werd een nieuw kerkgebouw in gebruik genomen.

Rev. W. Loopstra keerde terug uit het ziekenhuis en moet thans thuis nog verder herstellen. Rev. Vanoene is enkele weken ziek geweest.

Te Abbotsford werd een kerk geïnstitueerd. De kerkeraad zal bestaan uit drie ouderlingen en twee diakenen.

De kerken te Neerlandia en Barrhead willen met inspanning van alle krachten komen tot het beroepen van een predikant. Daartoe zal de steun van de zusterkerken gevraagd worden.

Naar Een Eigen Tehuis....

met een groot honorarium.

De diakenen van de kerk te X organiseerden een voorlichtingsavond over de bouw van het eigen kindertehuis. De voorzitter, prof. C. Veenhof, werd uitgenodigd te komen spreken.

Na afloop informeerde men naar het verschuldigde honorarium. Daar het voor de kinderscherming was, werd een hoog bedrag bedongen, door de diakenen zelf te bepalen. Zij hebben deze wenk goed begrepen. Het werd vastgesteld op f 500,—. Dit was handgeld want op de girorekening van de Stichting werd een bedrag overgemaakt dat belangrijk groter was.

met jaarvergaderingen,

van vrouwen- en jeugdverenigingen. Ze werden gehouden in Kampen, Bergum, Uithuizermeeden, Groningen (Noordwijk), Ermelo en Marknesse. En de opbrengst? f 135,35.

Een jeugdvereniging schreef: „Het is bestemd voor het te bouwen tehuis, waarvoor wij als dankbare jeugd ook graag iets doen, voor die jeugd van onze kerk die een ouderlijk huis moeten missen”.

Wie hiermee instemt volge dit voorbeeld. Is de jaarvergadering reeds gehouden? Geen spijt

daarover. Het komende verenigingsjaar is er nog gelegenheid te over ook mee te doen.

met een „zusje” van Sybren,

die Mathilde Rosina heet en, zoals de vader schreef, o.a. ook een gift meebracht voor het tehuis. Zij is niet de enige. Vele andere „broertjes” en „zusjes” deden via hun ouders de tehuisbehoevende kinderen delen in de vreugde van de gezinsuitbreiding.

met de bedrijven.

Enkele bedrijven maakten een niet onbelangrijke bijdrage over. Er zijn er meer welke wij gaarne op de lijst willen noteren.

met de kerken.

Van een aantal kerken werd het gevraagde bedrag van f 3,50 maal het aantal belijdende- en doopleden ontvangen. Kerken welke hiertoe niet in staat zijn besloten tot het houden van extra collecten of een rondgang door de gemeente.

Onze belangstelling gaat nu vooral uit naar die kerken, welke nog niets van zich lieten horen. Zonder de hulp van deze zal het plan niet binnen de gestelde tijd verwezenlijkt kunnen worden.

ook met het jaarverslag

dat spoedig zal verschijnen. Het geeft niet alleen een overzicht van de arbeid der Stichting. Men kan er ook in lezen over het toekomstige kindertehuis.

Wie op een exemplaar van dit verslag prijs stelt, wordt dit gaarne op zijn of haar verzoek toegezonden.

Verantwoording tot en met 12 april 1961:

Ontvangen van kerken f 61.108,80
Ontvangen van particulieren „ 9.710,46

Totaal f 70.819,26

UITNODIGING

tot bijwoning van de **Jaarvergadering** van de Vereniging „MESOZ”

D.V. op zaterdag 6 mei a.s.

in Hotel Smits, Vredenburg, Utrecht.
Aanvang half 3 uur.

Spreeker:

Ds G. ZOMER van Bunschoten-Spakenburg.

DIRECT TE LEVEREN:

Ds H. G. ABMA (Ger. Gem.): Na dit leven. (Over de „tussentoestand”. Vrij uitgebreid wordt hier ook ingegaan op het boek van Ds Telder). 157 blz. Geb. f 4.75

H. W. RICHTER, Zij vielen uit Gods hand. (verschijnt binnenkort in deze goedk. druk). Geb. f 4.90

HEINRICH BÖLL, Biljarten om half tien. 261 blz. Geb. f 8.90

IDEM, Huizen zonder vaders. 319 blz. Geb. f 4.90

IDEM, Eng is de poort (Und sagte kein einziges Wort) 210 blz. f 4.90

IDEM, Geen alibi voor God (Wo warts du Adam?) 187 blz. Geb. f 8.90

(zie nummer vorige week)

HANDB. Geref. Kerken 1961 f 2.70

JAARBOEKJE Chr. Geref. Kerken 1961 f 2.25

CHRISTENDOM en Historie. Lustrumbundel 1930 (waarin o.m. opgenomen: PROF. DR J. WILLE: De Gereformeerden en het toneel tot omstreeks 1620 - opstel van 73 blz.) 266 blz. f 5.75 (zie vorig no).

BOEKH. BEN DOORNBOS - GRONINGEN
O.Kijk in 't Jatstr. 59, Telef. 23581. Giro 814064

BETALING ABONNEMENTSGELDEN

1 April begon een nieuwe jaargang van **Opbouw**.

Ter voorkoming van hoge incassokosten verzoeken we onze abonnees hun abonnementsgelden te willen gireren op postrekening 233117 van Drukkerij Steenbergen Zeist met bijvermelding voor **Opbouw**.

Een jaarabonnement bedraagt f 10.—, een halfjaar f 5.—.

Bij voorbaat dank voor de medewerking.

De Administratie.

Drukkerij Steenbergen
ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

★

Periodieken
Boekwerken
Handelsdrukkerwerk